

„Sociologický časopis”, nr. 5, 1987

Editată de Academia Cehoslovacă de Științe, respectiv de Institutul de filosofie și sociologie al acestei academii, revista „Sociologický časopis” apare cu 6 numere anual și este consacrată difuzării celor mai remarcabile rezultate ale cercetărilor întreprinse de sectorul de sociologie al Institutului de filosofie și sociologie. De fapt, având în vedere atât componența colegiului ei de redacție, cât și lista autorilor, se poate spune că această revistă este, în cea mai mare parte, a sectorului respectiv.

Sumarul revistei cehoslovace de sociologie (în Republica Socialistă Cehoslovacă mai apare și o revistă de sociologie, intitulată „Sociologija”, editată de filiala slovacă a Institutului de filosofie și sociologie) respectă, la apariția fiecărui număr, un scenariu redacțional tip, cu unul sau două articole ocazionale (aparținând, uneori, unor autori din U.R.S.S., R.D.G. sau din alte țări socialiste), o rubrică informativă privind viața științifică a Institutului și manifestările științifice internaționale de sociologie, o rubrică consacrată problemelor metodologice sau celor strict tehnice ale investigației sociologice, câteva recenzii și partea cea mai substanțială a revistei, în care sînt publicate, de regulă, rezultate ale cercetării empirice, uneori și studii teoretice sau de istoria sociologiei. În general, articolele se referă la cercetarea sociologică a structurii sociale, la prognoza dezvoltării sociale și la cercetarea modului de viață, aceste trei teme fiind investigate actualmente de cele mai puternice colective ale sociologilor cehoslovaci.

Numărul 5 din 1987 respectă și el acest scenariu, articolul ocazional fiind scris de F. Zich (*Începutul unor schimbări istorice în timpul nostru*) și analizînd semnificația istorică și sociologică a Marii Revoluții din Octombrie. Semnificația sociologică a acestei revoluții constă, după Zich, în faptul că socialismul a creat premisele unei științe sociale noi, care este, pe de o parte, o știință partinică și evaluativă, dar care presupune, pe de altă parte, „să păstrăm o anumită distanță față de practica vieții cotidiene, supunînd-o în același timp pe aceasta unei analize obiective în context politic” (p. 424).

F. Kutta, șeful colectivului de prognoză socială al Institutului de filosofie și sociologie, continuă în acest număr o suită de articole consacrate fundamentării teoretice a cercetărilor de prognoză socială. Articolul *Relațiile fundamentale ale prognozei dezvoltării sociale* are deci un caracter programatic și concludiv, autorul analizînd, din punct de vedere teoretic, relațiile dintre mai multe sfere ale dezvoltării sociale (individual-umană, economică, tehnică și politică) și consecințele acestor relații pentru construirea societății socialiste avansate. Concluzia principală a articolului este că întreaga activitate de prognoză a dezvoltării sociale trebuie să aibă în centrul atenției omul, dar nu numai ca producător, ci și în calitate de ființă spirituală, culturală, politică și, nu în ultimul rînd, biologică („fizică”). Metodologia studiilor de prognoză a dezvoltării sociale trebuie să fie bazată nu numai pe abordarea macrosociologică, ci și microsociologică; ea trebuie să ia în considerare atât aspectele sincronice, cât și pe cele diacronice, istorice, acestea din urmă necesitînd o abordare complexă interdisciplinară subordonată strategiei specifice abordării sistemice.

Studiile privind modul de viață socialist, semnate de J. Linhart, J. Suchy, J. Viteckova și L. Malicka sînt subordonate ideilor lui F. Kutta despre prognoza complexă a dezvoltării sociale. Teza acestor studii este că modul de viață socialist se află în plin proces de constituire și că sociologia are rolul de a semnaliza factorilor de conducere, modificările pe care acest proces le produce deja în structura socială. J. Linhart, de exemplu, atrage atenția asupra legăturii dintre dezvoltarea economico-socială extensivă și tendința modului de viață de a se subordona aproape exclusiv consumului cantitativ, ceea ce generează probleme sociale pe care strategia dezvoltării economice extensive nu le mai poate rezolva. Din această cauză, conchide autorul, noile probleme sociale cu care se confruntă societatea cehoslovacă (servicii pentru întreprinderea sănătății, echilibrul ecologic al arilor urbane și rurale, ridicarea nivelului de trai, inclusiv al locuitului etc.) nu mai pot fi rezolvate decît dacă strategia dezvoltării sociale extensive, determinată de dezvoltarea economică extensivă, este treptat înlocuită cu o strategie intensivă. Or, pentru a elabora o asemenea strategie a dezvoltării sociale, este nevoie, subliniază Linhart, de elaborarea unui proiect relativ complet al ariei de probleme sociologice, proiect care trebuie să pornească nu de la obiectivele economice, ci de la acelea specifice modului de viață al oamenilor.

J. Suchy demonstrează că modul de viață este unul dintre cei mai semnificativi indicatori ai dezvoltării sociale și poate fi folosit și ca un indicator predictiv pentru strategia dezvoltării sociale, inclusiv pentru dezvoltarea tehnologică. Autorul analizează alternativa pesimism-optimism în prognozarea modului de viață până în anul 2010, conchizând că accentuarea direcției optimiste a evoluției modului de viață depinde și de creșterea indicatorilor dezvoltării economice, dar în primul rând de elaborarea și implementarea unei politici coerente și consecvente, prin care oamenii muncii să fie tratați ca subiecți creatori în procesul accelerării dezvoltării sociale.

Că politica socială tinde să joace un rol tot mai important în accelerarea dezvoltării sociale din Cehoslovacia demonstrează și J. Viteckova în articolul, sugestiv intitulat, *Viitorul modului de viață: o încercare de a găsi răspunsuri unor întrebări care rămân deschise*. Autoarea constată că problemele eficienței și productivității sociale, economisirii timpului social, asigurării cu mărfuri și servicii și ale satisfacerii nevoilor de consum ale populației nu și-au găsit încă cele mai bune soluții. Nesoluționarea corespunzătoare a acestor probleme are consecințe negative nu numai asupra producției și economiei, dar și asupra comportamentelor sociale ale oamenilor în viața lor cotidiană. În fapt, asemenea probleme nu pot fi corect soluționate dacă nu se are în vedere interdependența dintre procesele economice și cele politice, culturale și sociale. De aceea, o strategie optimă de conducere trebuie să stabilească clar criteriile de dezvoltare pe care le urmărește, autoarea propunând trei criterii pentru o bună strategie de dezvoltare: ridicarea nivelului material și spiritual „socialmente mediu”; susținerea unei diferențieri sociale echitabile; activizarea factorului uman, a modului de viață ca una dintre forțele sociale.

În sfârșit, L. Malicka analizează tendințele modului de trai care va caracteriza populația pensionarilor la sfârșitul acestui mileniu, atrăgând atenția că pensionarii anului 2000 vor fi foarte diferiți față de cei ai anilor '80 și vor avea deci alte solicitări față de politica socială a statului cehoslovac. În acest cadru devine extrem de importantă activitatea de pregătire a pensionarilor pentru noul lor mod de viață, insistându-se mai mult decât până acum asupra dimensiunii psihologice și sociologice, oarecum diferită de dimensiunea economico-financiară a vieții pensionarilor. Problema modului de viață specific „virstei a treia” va fi curând „demarginalizată” în primul rând de creșterea numerică a pensionarilor și în al doilea rând de potențialul productiv destul de mare pe care aceștia îl vor reprezenta ca urmare a creșterii ponderii muncii intelectuale în activitatea productivă. Activarea acestui potențial nu se va putea face însă dacă societatea nu va crea o rețea specifică de servicii sociale pentru pensionari, începând cu asigurarea locuințelor și terminând cu oferirea unor facilități pentru continuarea activității în forme sociale noi, corespunzătoare eforturilor pe care le pot face bătrînii.

Menționind, în încheiere, că „rubrica metodologică” a revistei se referă la unele probleme organizatorice și metodologice ale aplicării tehnicii interviului în grup, subliniem că numărul 5 al „Sociologický časopis” se remarcă prin profesionalitate și susține continuitatea unor preocupări sistematice ale cercetătorilor cehoslovaci în domeniul sociologiei. Spre deosebire de numerele anterioare, cel pe care îl recenzăm dovedește și o orientare fermă a autorilor spre analizele teoretice, ceea ce poate semnifica o anumită schimbare de optică în cercetarea sociologică cehoslovacă de astăzi.

Ion Ungureanu

„Politica internazionale”, nr. 4, 1987

„Politica internazionale” este o revistă lunară, editată de IPALMO (Institutul pentru relații între Italia și țările Africii, Americii Latine și Orientului mijlociu) — organism înființat în 1971, cu sediul la Roma. Constituit din inițiativa unui grup de lideri politici și reprezentanți ai domeniului muncii și culturii, institutul și, respectiv, revista au drept scop promovarea și dezvoltarea relațiilor politice, economice și culturale între Italia și țările din Africa, America Latină și Orientul mijlociu. Institutul (IPALMO) acționează ca un instrument al dialogului și colaborării concrete cu țările în curs de dezvoltare, ca o infrastructură operantă, urmărind să instaleze un contact permanent cu realitățile social-politice din zonele menționate. Revista „Politica internazionale” ca organ al IPALMO își propune, în același timp, să promoveze în Italia o cunoaștere mai profundă și mai corectă a problemelor economice, politice și culturale cu care se confruntă aceste țări, cu accent asupra aspectelor legate de transformările prin care trec și posibilitățile existente pentru cooperarea între state cu grade diferite de dezvoltare. Institutul are în vedere, de asemenea, și formarea unor cercetători experți în problemele interne și externe ale acestor zone.

Principalele forme de activitate ale IPALMO sînt congresele internaționale cu caracter informativ, mesele rotunde, cercetarea unor teme și publicarea succesivă a rezultatelor prin intermediul revistei „Politica internațională”, constituirea unor biblioteci specializate și a unor biblioteci de perioadă care să acopere problematica economică, politică și culturală a țărilor Africii, Americii Latine și Orientului mijlociu în contextul relațiilor internaționale.

În numărul 4/1987 din „Politica internațională” distingem direcțiile principale pe care s-a orientat tematică: *Editorialul și problemele de la rubrica Cadrul* aduc în dezbatere teme precum: *Critica hegemoniei americane în relațiile SUA—Europa* (Carlo Pinzani), *Securitatea mediteraneană în strategia țărilor din Est* (György Rétfi), *Succesunea dinastică — tendință a politicii asiatice* (Paolo Bonio Brocchieri) etc. De această dată la rubrica *Prim Plan* sînt aduse realitățile politice și social-economice din Chile, analizate din perspective multiple: *Ideologia conservatoare și rolul forței armate* (Alberto Cuevas), *Factori culturali și sociologici ai centralismului democratic* (Tomas Moulan), *Complexa problemă a reconstrucției* (Ricardo Lagos), *Mobilizarea populară în diferite faze ale tranziției* (Manuel Antonio Garretón), *Transformarea structurii sociale în anii dictaturii* (Jose Cademartón), *Cteva reforme pentru relansarea economiei sau Cum încurajăm înnoirea la democrație* etc.

Rubrica *Almanah* a acestui număr (la care vom reveni) ne-a reținut atenția prin studiul lui Domenico Cancini *Caliban sau Ariel — o limbă pentru Africa*, iar *Observator*, cu *Terorismul contra statului și terorismul de stat* de Franco Sogliano și Fabio Tana.

Ca în fiecare număr, revista cuprinde o rubrică despre activitatea IPALMO din luna februarie 1987: dezbateri privind teme ca: războiul dintre Iran și Irak, raportul Nord Sud în Parlamentul European, convenții și cercetări în desfășurare, cooperarea științifică cu diferite țări din zonele Africii, Americii Latine și Orientului apropiat, pregătiri pentru Conferința Asociației europene de dezvoltare a cercetării (EADI).

În studiul *Caliban sau Ariel — o limbă pentru Africa*, Domenico Cancini reia, printr-o semnificativă analogie cu personajele shakespeariene, o idee dintr-un studiu mai larg — *Relații Est-Vest și Nord-Sud, interdependență și contradicții*, despre comunicarea între etniile africane și exprimarea Africii, în cadrul relațiilor internaționale, printr-o limbă proprie.

Astfel, în interpretarea lui Domenico Cancini, Prospero este expresia neocolonialismului occidental (politic-economic și cultural) care a adus și a impus în insulă (aici Africa) tehnica, limba și cultura unei alte lumi, neînțeleasă de Caliban (populația africană de diferite etnii). Spre deosebire de Caliban, Ariel (elita politică și intelectuală a Africii) este, parțial, și rezultatul contactului unor reprezentanți ai etniilor africane cu civilizația occidentală, avînd privilegiul să înțeleagă și să comunice cu două sisteme culturale (Prospero și Caliban), între care se manifestă ca intermediar.

Domenico Cancini subliniază, aici, într-o analiză succintă, cum în condițiile decalajului economic dintre Nord și Sud, a moștenirilor colonialismului de secole, a RST-ului de care continuă să beneficieze în mare măsură tot țările industriale avansate este dificilă recucerirea identității și menținerea personalității țărilor Africii, confruntate obiectiv cu diversitatea etno-culturală, pluralism lingvistic, analfabetism în masă. În aceste condiții, devine un obiectiv principal — alături de cel cu caracter economic — eliminarea tendințelor colonialismului cultural (neo- sau post-colonialism) și a tendințelor de „satelizare” a țărilor africane, dezvoltarea și modernizarea limbilor africane cu zonă mai mare de utilitate — *Wolof, swahili, lingala, fulfulde* — capabile să cuprindă atât noile date ale revoluției științifico-tehnice, cît și să păstreze nealterate valorile specifice și diversitatea etno-culturală a Africii (afirma Pathé Diagne, Senegal).

Dar, cum guvernele țărilor africane sînt conduse de „Arieli” pentru care franceza și engleza constituie nu numai mijloace de comunicare cu civilizația occidentală, dar și „instrumente de apărare a propriei puteri de control asupra poporului”, multă vreme după cucerirea independenței în țările africane limba oficială a rămas franceza (sau engleza), iar „Ariel” — tipul progresist de intelectual, exprimat prestigios de un Leopold Sedar Sengor, Leon Damas, Aimé Césaire etc.

Dar, pentru a realiza cu adevărat democratizarea țărilor și participarea maselor în procesul transformărilor social-economice și culturale este nevoie, după D. Cancini, de transformarea radicală a „calibanilor”.

După accesul lui Ariel la civilizația occidentală și impunerea unor personalități africane de valoare universală, un al doilea pas cucerit, în ciuda disputelor și a opiniilor contrare, a fost bilingvismul. Starea conflictuală dintre cei ce promovează limba franceză ca limbă națională africană (elita intelectuală și științifică, reprezentanți ai presei și ai instituțiilor guvernamentale) — de fapt, chiar cei care promovează direct politica lingvistică și strategiile atitudinale — se lovește de atitudinea unor intelectuali, precum seicul Anta Diop, care apreciază și demonstrează cu date istorice, antropologice, paleontologice și lingvistice continuitatea culturală a țărilor africane, capacitatea ei de dezvoltare și modernizare în condițiile revoluției științifico-tehnice

contemporane. Diop și alți intelectuali africani apreciază că dacă franceza (sau engleza) constituie un „instrument util” de comunicare în relațiile internaționale, *lingala*, *wolof*, *swahili* — ca mari limbi africane — pot deveni principale mijloace de comunicare între grupurile etnice din cadrul unei țări și între țările africane, de asemenea, Diop a tradus în wolof (teoria relativității și teze de filosofie marxistă) pentru a demonstra capacitatea de expresie științifică și filosofică a acestei limbi.

Dacă lingvismul a constituit o etapă progresistă la un moment dat, ca și „răul necesar” pe care l-a reprezentat utilizarea francezei (sau englezei în articularea Africii la cultura occidentală), astăzi este tot mai evidentă tendința de a acționa pentru o *limbă africană națională* singura capabilă să depășească ruptura dintre elita politico-administrativă și cea culturală, ca și singura capabilă să exprime valorile autentice ale culturii africane, să contribuie la transformarea social-culturală a Africii, să stimuleze creația științifică și poetică a acestor popoare, punând în valoare spiritualitatea africană în specificitatea ei milenară și, în același timp, să suporte adaptarea la cerințele gândirii moderne.

Chiar dacă „Ariel” este încă aplaudat și are succes în lumea occidentală, Caliban devine conștient de responsabilitatea sa de a impune o limbă națională africană, singura capabilă să valorifice și să soluționeze problemele Africii, să reziste hegemoniei occidentale.

Argentina Firuță

„Studia Filozoficzne”, nr. 3, 1987

Puternic ancorată în realitățile epocii contemporane, creația filosofică polonă se înscrie pe linia eforturilor pe care știința în general le depune în vederea salvării și menținerii păcii. O dovadă elocventă în acest sens ne-o oferă cunoscuta publicație „Studia Filozoficzne” — prezentată în numeroase rânduri cititorilor revistei care găzduiește aceste însemnări.

Numărul 3/1987 al revistei „Studia Filozoficzne” se deschide cu un studiu — pe cit de interesant, prin judecățile de valoare și corelațiile făcute, pe atât de actual, — intitulat *Pacea — cea mai înaltă expresie a culturii*, (p. 50—65) semnat de Józef Borgosz.

Studiul pune în lumină teza potrivit căreia: „În condițiile erei termonucleare, în situația perspectivelor războiului cu dimensiuni cosmice, crearea unor condiții obiective și subiective pentru pacea mondială reprezintă cea mai înaltă expresie a valorilor internaționalizate ale culturii politice, morale și științifico-tehnice” (p. 51).

În procesul creării condițiilor necesare edificării unei păci mondiale trainice — se afirmă cu deplină temei în studiu — un rol crescând revine *culturii* în care identificăm tot ceea ce a creat omul de-a lungul istoriei, atât în planul vieții spirituale (artistice) cât și materiale.

Adevărul, validat de devenirea omenirii, privind faptul că omul este creatorul istoriei sale, al destinului său, poate fi extins prin afirmația că omul este, în același timp, creatorul culturii sale și — dialectic analizând problema — la rândul lui, omul este creat de cultură. Aceasta înseamnă că pe diferite trepte ale istoriei, omul a creat un anumit tip de cultură. Totodată, se poate afirma că ființa umană — pe o treaptă istorică sau alta — reflectă pregnant și nemijlocit gradul ei de cultură, limitele cunoașterii umane în general.

Culturologul polon face o serie de delimitări ale culturii, distingând mai multe compartimente ale acesteia: cultură artistică, cultură tehnică, etc.

Este interesantă precizarea autorului potrivit căreia în epoca actuală se dezvoltă tot mai mult „cultura creației” umane într-o mare diversitate de domenii.

Ținând seama de adevărul că în general „creația conține în sine valori general umane, naționale și regionale” (p. 52), autorul insistă asupra rolului crescând al acestei culturi în viața individului și a colectivității, în perfectibilitatea atât de necesară a climatului internațional.

Amintind faptul că alături de „cultura creației” s-a dezvoltat — încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea și o „filosofie” a „creației” — culminând în a doua jumătate a secolului al XX-lea, culturologul polon pune de fapt în lumină sensul vieții umane: *creativitatea*, precum și dialectica unității culturii materiale și spirituale, a tot ceea ce omul creează și înfăptuiește cu brațele și cu mintea. Referindu-se — în continuare — la celebrele maxime ale unor filosofi occidentali nu mai puțin celebri: Descartes, Berkeley, Sartre etc., precum și ale unor gânditori poloni actuali privind esența existenței umane autorul subliniază, cu incontestabilă îndreptățire, finalitatea socială a creației umane. Omul nu trebuie să creeze de dragul creației, fără un scop anume, ci, numai dacă produsul creației sale are o utilitate socială.

Această teză pe care culturologul polon o evidențiază pregnant aici nu este nouă. Ea trebuie însă reiterată în condițiile epocii actuale, când creația umană — în unele domenii — tinde să se întoarcă împotriva omului. Tocmai de aceea trebuie mereu avută în vedere ideea „Oui prodest”, creația umană într-un domeniu sau altul?

Realitățile politice și sociale ale lumii contemporane — arată autorul — evidențiază pregnant cerința ca omul zilelor noastre să aibă neconținut în vedere o triplă interogație: „Ce creează fiecare?”, „Cum creează și pentru ce creează?” — în alți termeni: „Ceea ce produce omul este întotdeauna în interesul omului sau împotriva lui, a existenței sale?” (p. 54).

Pertinența studiului semnat de József Borgos rezidă în judecățile de valoare emise de autor privind cunoștele și vechile întrebări care au preocupat și preocupă pe gânditorii care se apleacă în demersurile lor filosofice asupra destinului omului: „Cine este omul? (ce reprezintă el?) și „spre ce tinde omul?”. Ambele întrebări — după cum constată autorul — atestă legătura strinsă și nemijlocită dintre filosofie, cultură și pace.

Analizate în perspectiva situației internaționale, cele două întrebări pun în lumină dramatismul acesteia, ca urmare a pericolului ce planează astăzi asupra individului uman, a înseși speciei umane și vieții pe pământ. Tocmai din această cauză, autorul pune un accent deosebit pe cerința redefinirii omului, a potențialităților sale de a crea valori materiale și spirituale exclusiv în beneficiul omului, de a permanentiza starea de pace a planetei noastre, de a face din cultură o expresie a păcii și invers.

Dr. Eugenia Ștefan

„Bulletin de la Société Alfred Binet et Théodore Simon”, nr. 612, III, 1987

Buletinul Societății Alfred Binet și Théodore Simon, nr. 612—III — 1987 pune în discuție problema introducerii informaticii în școală prin două studii, semnate de H. Josserson și G. Lamouroux și R. More¹. Fiind vorba de puncte de vedere ale unei publicații de prestigiu, dar și de conținutul interesant al studiilor autorilor amintiți credem utilă prezentarea opiniilor lor în contextul discuțiilor care au loc și la noi în țară pe această temă.

Potrivit opiniei lui H. Josserson, introducerea masivă a informaticii în școala franceză este rezultatul „voinței politice” și, în același timp, a 15 ani de cercetări în acest domeniu: anul 1966 semnifică debutul primelor cercetări; în 1970 au loc cercetări în 58 de licee; 1976 este anul încheierii cercetărilor din liceele amintite și al unui prim bilanț; în 1979 are loc operația celor 10 000 de „micros”; operația celor 100 000 de „micros”, înglobând pentru prima dată școlile primare, se desfășoară în anul 1983; în anul 1985 este pus la punct un plan informatic pentru toți, cuprinzând 33 171 școli primare, cu mai puțin de 400 de elevi fiecare, înzestrate cu cite un microordinator, 9 040 școli primare cu mai mult de 400 de elevi, 2 733 colegii și 500 de licee.

Planul de mai sus și-a propus trei obiective: inițierea în utilizarea informaticii de către toți elevii din toate regiunile Franței, accesul la informatică al tuturor cetățenilor, formarea a 110 000 instructori.

Consecințele didactice sînt, desigur, mari. Calculatoarele modifică relația profesor-elev, presupun însușirea unui nou limbaj, accentul începe să cadă pe însușirea de structuri și de concepte, iar informațiile sînt accesibile fără eforturile din trecut. Aceasta înseamnă — potrivit opiniei lui J. C. Simon — „o adevărată revoluție copernicană în pedagogie”, demersul informatic presupunând un lanț ordonat de faze: enunțul problemei (ce se urmărește, pornind de la datele inițiale), formalizarea enunțului prin intermediul unui model, analiza modelului prin descompunerea în submodele (transcrierea părților sub formă de algoritm, testarea algoritmului, eventual modificarea modelului și a algoritmului), dacă nu se ajunge la rezultatul dorit.

Stadiul următor, acela al programării propriu-zise, nu face parte din obiectivele urmărite în școala elementară. Accentul se pune, în acest caz, pe construirea de modele mai mult decît pe simularea pe care o permite.

Riscul introducerii calculatorului în școală este renunțarea la subtilitatea gândirii și preluarea formelor „dure” propuse de informatică și definite prin expresia engleză „IF-GO-TO”.

Orice programare școlară presupune existența unei probleme, întrebări etc., apoi definirea foarte clară a obiectivelor în termeni de compartimente scontate, în final, și o analiză foarte fină a conținutului, structurarea lui trebuind făcută în detaliu. Acest tip de demers duce la o redefinire a „disciplinelor” și centrarea obiectivelor pedagogice pe achiziția structurilor și conceptelor. Altfel spus, metodele înseși devin obiect de instruire și, încă, de prim ordin. Metoda creației educă creativitatea, aplicarea ei în forme foarte variate tinde să o transforme în atitudine: metoda analogiei formează capacitatea de a compara, obișnuința de a pune în relație, de a separa comunul și diferențialul, de a căuta soluții prin raportarea la experiența anterioară și punerea ei în raport cu noua sarcină etc. Avantajele sînt, fără îndoială, mari, dar există și riscul de a nu reține din conținutul „de învățat” decît ceea ce este „informatizabil”, căci,

¹ H. Josserson, *Des maîtres et des ordinateurs: l'école résiste à l'innovation technologique? L'informatic à l'Ecole?*; G. Lamouroux et R. More, *Point de vue critique sur l'enseignement assisté par ordinateur*.

supunându-se tehnologiei, învățămîntul se autosacrifică, unilateralizându-se. Stăruie impresia că informatizarea nu este, în fond, decît punerea la punct a unei bande rulante logice sau a unei serii de benzi. Impresia este, probabil, corectă, dar din împrejurarea însușirii unui mod de a gândi atât de eficient nu rezultă unilateralizarea gândirii umane, ci pur și simplu o achiziție formativă nouă. Aceasta nu anihilează neapărat restul calităților gândirii umane și nu este normal ca, în numele „vastității gândirii”, să se renunțe la achizițiile culturale de mare valoare, cum sînt cele din sfera informaticii și care pot contribui la îmbogățirea gândirii.

Atitudinea cadrelor didactice se dovedește — potrivit unui studiu asupra acestora — importantă pentru introducerea informaticii. Un grup însemnat respinge pur și simplu informatica. Ne dăm seama de relaxarea și ușurarea pe care o produce existența acestui grup în rîndul cercetătorilor și cadrelor didactice, al reprezentanților diferitelor niveluri administrative. „Mai putem aștepta”, „mai putem lăsa pe seama viitorului problema”, „mai putem să ne cruțăm forțele, căci documentarea este dificilă, eforturile mari, iar noi sîntem mulțumiți cum am dus-o pînă acum”. Cam astfel poate fi rezumată concepția acestui grup, căci, în afara școlii, informatica este o realitate socială și economică esențială. În școală, ea mai poate fi considerată, încă, o modă. În general, ea apare, pentru mulți, ca scumpă în raport cu eventualele profituri didactice de pe urma ei.

Al doilea grup de cadre didactice consideră informatica necesară pentru că permite învățarea în ritmul specific fiecărui elev, reprezintă un ajutor prețios pentru profesor, sprijină elevul în însușirea unei gândiri logice de un anumit gen. Dar, trebuie considerată ca un instrument de instruire ca și altele, fără să solicite redefinirea și reorganizarea învățămîntului, reconsiderarea rolului său etc.

Al treilea grup de cadre didactice susține că informatica este legată puternic de progresul economic, de aceea, nu poate fi nici „modă”, nici un instrument didactic oarecare, din seria celor anterioare, ci o necesitate, atât în economie, cît și în școală. Informatica rămîne, deci, un instrument didactic, dar nu ca celelalte, deoarece ajută pe elevi să-și însușească o gândire logică și rațională deosebit de eficientă: de aceea, ea este foarte importantă, chiar dacă se aplică doar disciplinelor informatizabile și va duce la redefinirea rolului învățămîntului în raport cu știința și societatea. Acest al treilea grup reprezintă o treime din numărul cadrelor didactice cercetate.

Reacțiile cadrelor didactice față de informatică trebuie înțelese și ca o formă de apărare în fața inovației tehnologice și această problemă este, poate, cea mai importantă pentru practica modernizării, în general. Noul presupune efort pentru a fi însușit, renunțarea la unele stereotipii de gîndire, la practica stabilită și la rutina ei, care cruță forțele, chiar dacă plafonează individul. Noul trebuie să facă față unei structuri pe care n-a creat-o el, ci vechiul și, din acest motiv, aceasta îi este, de regulă, ostilă. Noul, în didactică, nu cunoaște precizia unităților de măsură din economie sau tehnică, el poate fi mimat mai ușor și, mai ales, aminat, ceea ce se și întîmplă în mod obișnuit. De unde și lentoarea cu care școala de pretutindeni se modernizează în raport cu alte sectoare ale vieții sociale.

Hervé Josserson atrage atenția și asupra faptului că istoria introducerii tehnicii audio-vizuale în școală a cunoscut faze alerte, legate strîns de cercetări specifice și momente de „uitare totală”. Acest fapt a născut ideea de modă, ciclicitate, discontinuitate.

În același număr al „Buletinului”, G. Lamouroux și R. More se ocupă pe larg de critica învățării asistate de calculator. Ei afirmă că E.A.O. (Enseignement Assisté par Ordinateur) a pătruns deja în școală, dar observațiile făcute cu prilejul primelor experiențe de utilizare, publicațiile de specialitate, primele reacții sceptice ale cadrelor didactice trebuie să îndemne la prudență și la o atitudine critică. Procedînd astfel, autorii încep prin a-și pune întrebarea: *ce este și ce nu este „învățămîntul asistat de calculator”*? Nu este suficient ca o clasă să dispună de un ordinator pentru a putea vorbi de computerizare: nu ajunge nici dacă i se adaugă o programă de informatică. Se poate vorbi de „E.A.O.” numai dacă ordinatorul *ameliorează instruirea*, aprecierea fiind didactică și nu informatică, ceea ce trebuie să înlăture orice confuzie de la început.

Instruirea asistată de calculator nu necesită neapărat cunoștințe de informatică, chiar dacă utilizarea aparatului ca atare este posibilă și fără astfel de cunoștințe, căci el presupune și activități simple, în fond: conectarea aparatului, introducerea benzilor, punerea lui în funcțiune, care nu au nici o legătură cu informatica. Adevărata și singură problemă importantă este, însă, aceea de a-l utiliza eficient în învățare, iar eficiența o apreciază nu informatica, ci pedagogia. Se ajunge, astfel, la *situațiile cognitive*, pe care le oferă programele și la aprecierea valorii lor. Teoretic, ordinatorul poate fi prezent în orice situație de învățare, dar nu toate se pretează în aceeași măsură la utilizarea lui, în general, nu este utilă prezența lui peste tot. Construirea unor *situații cognitive*, a unor situații de învățare, care sînt posibile datorită calculatoarelor, și problema perfecționării lor pînă la nivelul accesului la marile bănci de date constituie principalele direcții de evoluție a calculatoarelor în școală. Dar această problemă mai rămîne încă în seama viitorului, chiar dacă este vorba de un viitor apropiat.

Nicolae Radu, Mircea Radu

janvier — février 1988

SOMMAIRE

BRATU PĂUN, GHEORGHE MANOLACHE , La personnalité de l'œuvre du camarade Nicolae Ceaușescu — brillante expression de la pensée théorique et l'activité pratique originale pour édifier la société socialiste et communiste	3
AURELIAN COSMĂȚCHI, NICOLAE VÎNTĂNU , La conception du camarade Nicolae Ceaușescu concernant les implications de la révolution technico-scientifique sur l'univers politique de l'homme contemporain	14
VIOREL CORNESCU, IOAN MIHĂILESCU , La modernisation de l'organisation et de la direction de la production dans les conditions de la promotion de la démocratie socialiste et l'autodirection ouvrière	21

LA RECHERCHE ET LA PRATIQUE SOCIALE ET POLITIQUE

ION COMAN , Les qualités politiques et morales et leur rôle dans la formation d'une conduite avancée des cadres militaires et des soldats	31
FLORIN CIOTEA , Communication culturelle et personnalité	43
ALEXANDRU R. FLORIAN , Dimensions du développement socio-économique de l'environnement rural et l'habitat	51
CARMEN FURTUNĂ, GABRIELA JELEA-VANCEA , Les étapes de l'évolution culturelle d'un village de Cîmpia Bărașanului	64

DÉMOGRAPHIE

VLADIMIR TREBICI , La démographie entre science et action	69
--	----

COMMENTAIRES

DAN BÂNCIU, SORIN M. RĂDULESCU , L'influence du climat et de l'organisation familiale sur la socialisation morale de l'adolescent	75
--	----

CHRONIQUE DE LA VIE SCIENTIFIQUE

<i>La culture, la conscience politique socialiste et l'action révolutionnaire de la jeune génération — session annuelle de communications et rapports, Cîmpulung Moldovenesc, octobre 1987; L'intégration professionnelle de la jeunesse et la préparation de la force de travail dans l'enseignement — session inter-districtuelle de communications scientifiques, Tg. Mureș, novembre 1987 (Ioan Jude).</i>	79
--	----

COMPTES RENDUS ET NOTES DE LECTURE

MIRCEA ANGHELESCU , <i>Ion Heliade Rădulescu. Une biographie de l'homme et de l'œuvre</i> , București, Edit. Minerva, 1986 (Lucian Stanciu) (p. 83); MIHAI DRĂGĂNESCU , <i>Informatique et société</i> , București, Edit. Politică, 1987 (Traian Dinorel Stănculescu)
„VIITORUL SOCIAL”, an LXXXI, nr. 1, p. 1—112, București, 1988